

„Nemtudokegygonosz Istenben hinn i!”

Tömény pipafüst és Mozart zongoraversenye. A Kincskereső kicsiny szerkesztőségi szobájában, ahol Baka István dolgozik, majd mindig szól a komolyzene. Nemrégiben adták ki a költő válogatott kötetét, Égtájak célkeresztjén címmel, mely inkább gyxjteményes kötet. Húsz év termése 1969-től egészen 1989-ig. Verscímek, ciklusok álltak helyre, amiket korábban megcsonkított a cenzúra. Most már csak az önkontroll „cenzúrázott”.

- A katasztrofista költészetnek sokféle megnyilatkozása lehet. Egymástól olyan eltérő lírikusokra, mint mondjuk Petri, Lator László, Kukorely vagy Baka István rá lehet húzni a katasztrofista címkét. Am a te költészetet inkább az apokaliptikuság jellemzi. A szó görögül ki nyilatkoztatást jelent. A vég bejelentését. Csak hogy az idő - a 60-as, 70-es évek -, melyben elindult a kitéjesedett a költészet, épp szemben áll az apokaliptika irodalmának általában jellemző indukálóival, nagy társadalmi mozgásokkal, természeti katasztrófákkal. Hiszen nyugalom volt, látószólagos prosperitás...

- Teljesen igaz, amit mondasz. Valóban apokaliptikus líra az enyém. Mégse mondanám katasztrofistának. Pontosabb az apokaliptika kifejezése, mert egyetemesebb. A katasztrófa egyedi jelenség. Az apokaliptizist ugyan kísérik katasztrófák is, de az előbbi inkább folyamat. Tarkovszkijnak a Filmvilágban megjelent interjújában mondott a rendező egy nagyon fontos dolgot, azt tudniillik, hogy az apokaliptizis évszázadok óta tart, ráadásul a bibliai recept szerint. Tarkovszkij példának említi az Őröm-csillagot. Tudod, hogy Csernobil mit jelent?

- Nem, nem...

- Azt jelenti, Őröm. Ukrán nyelven... De te a versek társadalmi háttéréről kérdeztél. Gyermekek és kamasz voltam a 60-as években. Ugy nőttem fel, hogy nem láttam a világ ellenpédáit, gyakorlatilag máig nem jártam Nyugaton. Fogalmam se volt, hogy létezhet egy másik valóság, ellenben itt azt tapasztaltam, hogy nyugalom és béke van, s hogy a dolgok egy kicsit jobbra válnak. Ugy gondoltam, megvan az esélye annak, hogy az ember önmaga legyen. Mindez azonban a kommunizmusozhoz fűződő tévhitekkel volt kapcsolatban. Azt hittem, kialakulhat egy olyan igazságos társadalmi rend, amiben az ember egy-zerre lehet individuum, s egy közösség egyenértékű tagja. Borzalmam tévhit volt ez, tele csapdákkal, zsákutcákkal, az államváltásba vetett őszinte reménnyel... Az én eszmélő nemzedékem nem tudott a hazug perekről, az embertelen börtönökről, a tévesz-szervezés erőszakosságairól, s miközben Rilket, Thomas Mann-t, Camus-t, Sartre-t olvasott - mert ezek az írók akkor jelentek meg számunkra először hozzáférhetően -, nos ezek az irodalmak számunkra nem a mi valóságunkat kérdőjelezték meg, hanem azt, amiben megszülettek. A Nyugatot. Ugy hittük, a mi általunk megélt világban nem lehet helye például az egzisztencializmusnak. A föleszmélésnek aztán fájdalmas fokozatai voltak. Ha először csalódtunk is a felszínben, még védünk az eszmét. 1968 után a nyugati baloldali mozgalmak befuccsolásával és Csehszlovákia lerohanásával már ezt sem lehetett... És én, aki egy házban nemzetközi szellemében nőttem fel, ezután váltam vidéki magyarként nemzeti elkötelezett-ségvé.

Különbem nekem épp a legjobb, viszonylagosan a leggazdagabb években ment a legrosszabbul. Ekkoriban voltam a legszegényebb. S amikor lefelé szálló ágba jutott az ország, akkor rendeződtek valamely-

lyest a dolgaim... Szóval a romlás jelei igenis látszóttak. Csak az nem látta, aki vak volt, vagy akinek érdeke fűződött ahhoz, hogy ne lássa.

- A tavaly márciusi, Ilia tanár úr által szerkesztett Jelenkorban megjelent Szonett és ellenszonett című verseidben így írsz erről: „A cukormázként csillogó ígért / csipkék habok és női kellemek / elárasztják az alkonyi eget / de foszlik sebesen mi megigézett // s még sebesebben a nyolcvanas évek / diszletei a dezodorozott / hónalj-üléstermek és elnyomott / bxz amely átítatja még a véget”... Am úgy gondolom, nemcsak a megcsaló tapasztalati valóság, hanem a te lelki alkatod is determináló volt az apokaliptika-érzetben. Vonzódásod az örvényhez, a démonhoz...

- Persze, hiszen az ember csak azt tudja lereagálni, amihez valamiféle lelki köze van. Én nem démonikus, inkább a démonokra érzékeny, szorongásos ember vagyok. Szorongásaim növelik démonikussá a belső valóságot irracionálisnak, mert valamikor rendkívül racionalisnak hittem. Még ma is a racionalitásból indulok ki, ezért ragaszkodom verseimben a kötött formákhoz, a nagyon világos szerkezethez, és a mindig értelmezhető, rendszert alkotó metaforákhoz...

- Hiszel?

BAKA ISTVÁN

Post aetatem vestram

- jegyzetek egy fordításkötethez -

Ezerkilencszáznyolcvannyolc telén
egy nagy sötétlő erdőbe jutottam;
már túl lehettem életem felén
(vagy mégsem?) így reménykedem titokban);
se igaz út, se csalfa, messzi fény,
csak egy a biztos: Brodskij fordítottam,
ki számxszott, mint enmagamba én,
de boldogabb, mert én itt, ő New Yorkban;
emlékszem: hetvenegyben ott, a Né-
va nyirkos partján Post aetatem nostram
- latin nevű - poémáját élel
letette egy boglyas fiú a roppant,
Nyevszkij proszpekt-i ház emeletén;
egy japán diáklánnyal jártam ottan,
orosz szakos volt, most Párizsban él
barátommal, ki... eleget locsogtam
e tárgyról épp, de - ha már befogtam -
hadd mondjam el: magyarra átvettem
e verset a minap, s nem is titokban, -
bizony, nem hittem volna akkor én
(bocsánat, hogy két rímet visszahoztam);
hol is tartottam? nyolcvannyolc telén
a hetvenegyben évek így jutottam
vissza - virult a genszek, és remény
se volt, hogy egyszer az archívumokban
elsüllyedt akták - post aetatem vestram -
előkerülnek új gen(min)szekek felém...
Örvendezünk hát, és nem is titokban,
de kis szobánkban, nyolcvannyolc telén
(ne számold, mennyi rímet visszaloportam);
elég is ennyi - némulok, szegény
magyar, ki - hetven éve már - sarokban
térdeplek Európa szegletén.



- Nem, sajnos nem. Nemcsak Istenben, semmiben. Valamikor nagyon fiatalon hittem a közösségi társadalom eszményében. Am amikor ebben csalódtam, nem találtam meg az utat Istenhez. Én nem tudok egy gonosz Istenben hinni!

- Gonosz?? Isten gonosz?!

- Igen, ha van, akkor az. Ámbátor az is meglehet, hogy sátánhívó vagyok, mert számomra a világ irracionális, mégis csak valamiféle transzcendenciát, természetfeletti erőre sejtet. Ugyanakkor ha Isten nincs is, vannak angyalok, akik harcolnak a Sátán ellen. Itt harcolnak bennünk, és a külvilágban is, s egyszer, meglehet, ők fognak győzni. Az életnek számtalan angyali oldala van. Ilyen a barátság, a szerelem, s maga az erotika is. Az "En, Thészeusz" - a Tiszatájban megjelent elbeszélésről van szó - például arról szól, hogy az erotika is lehet megváltó - angyali - erő.



DARVASI LÁSZLÓ

PODMANICZKY SZILÁRD

Ködarckép éhező vidrával

(majális)

- Az a majális ahol az ember vidám meg közben ka jál is -

Jól főzök. Öt ételt főzök jól. De mire ezt bárki is olvashatja, lehet, hogy már 10-re vagy 13-ra szaporodik a számuk. Ezt szükségesnek tartom leírni, hogy igényes olvasóm realitásérzékét szakadatlan kielégítsem. Bár vonzódom a valóság elegáns anyagolásához, mint azok, akik fekvő jószágról álmodnak, s ál-muk végén javítást tesznek rajta, hogy szőröstül-bőröstül a magoké legyen. Hogy a szépség kincs, csak félig igaz, a másik felére azt mondom, hogy nem, higgyél nekem - csak kicsit vagyok csúnya. Nézhetem, sőt ki is küldhetem én a sövény mellett álldogáló, felheccelt szépasz-szont a dombtetőre, hogy hozzon nekem a kengurus nadrágiában mahagóni levélből főtt teát, az úgy botladozna, hogy ijedségem büntudattá pü-pozódna. Aldom azt, aki kígyókon és sárkányokon a pokolnak minden ijedelmén keresztül vitt, s most jutalmaz. Keze hőfehér, mint az enyém, haja rövid, mint az enyém, szempillái hosszúk, mind enyém. Am a szeme zöld, enyimé előbb kék mint szürke, koszoskék (mintha nem lenne soha csutalkolva). Szájamban a ceremónia hangjai, mely - hogy villjak kissé az izgágaságról - veszedelemben sodor majd egy szép napon: föl-alá bújkálok a fák között, rágom a kezem és szépen öklendek kakaós reggelit, hogy azt a fény csillámai apró pontonként megtapasztalják és istentelen magyarázatra térítsenek, miszerint az finom, mely második útján a szájban megtartva ízét bukkan fel. Mert ha mély ez a fájdalom, legalább hamvait bírjam, s lássam reszketésem vad, állatbörbe bújt formálódását. Oly hevílten szakad rám a feszes szent égbolt, hogy eltom-pulva hallásban, látásban, érzés és gondolat nélkül végre hanyatlani kezdek. Kinek karjai közül nem ment barátság, ott kel egyezsége éjszaka és nappal, dél és észak, ottan hallani e szavakat: szeresd őt, s haláloddal emlékezz meg róla, bútanál mély édes hangodon ereszd el legjobb darabjaid, s magaddal térj nem-látszó ösvényre, hogy legyen bátorsága, melyben nem fog látni, hallani nem fog ő sem, míg csak ezt fogja hallani s vélni, látása az övé, nem hideg.

Smivel látom, értelmét én adtam istenek, s nem ő kupálta szét a fejem, addigra beereszttem magam e finom barlangba, mely hús hússal való érintését tételez, csak hogy az Ur bizonyossága legyen az is, mi ellene szól, akár durva szavak, akár önfeledt s pajzán cselekedetek formájában. De ragadhatna ez kisebb nyugalomra, férfias mozdulat-lanságra, hol a mell, s a hasított arcél egyetlen irányba mutat, hová szemnek, kéznek útja nincsen, csak a parancsolás szava hallik, mely nem egyéb örült védekezésnél, egy kigondolt gömb püfölésénél, ahogyan így oldalról hozzáférhetek. De im, minden sarkalat és cinizmus egy szart se ér, midőn az beszél, aki nincsen, akinek úgy adták szájába a szavakat, mint más életet kapegy napon. Sovány vigasztalás mondom, hisz vékony a természetem, az úr, az úr fenségesen kitárul, szomjával szemedet issza, mint két pohár közt választ a vizet éhező, s ajkaidat az égre tereli azonnyomban.

Tovább kezdem itt: vagyok. És nem az a fontos innen a társ-szerzői kabinból, hogy élek-e, avagy halok, hanem, hogy meg-lelém azt az ütött-kopott kis helyet, honnan már egyike sem kérdés, ahol eszembe se jut a különbség, hun csak egyetlen törvény mozgatja a madárpisíval lefolyt lábkarokat, hogy a mindennapok megöröküljenek, s rítusa a szegyenek ne legyen, sem más rohadó kalkulációnak, hogy ne lehessen: azt hihetném.

Április közepéig semmit sem csinálók.

Narancslé, tej, játék. Fázom, és nincs itt egy rohadó pokróc se, amibe belebújhatnék. Vágyom rá. Először a kezemet emelném fel, de milyen fájdalom ez?

Találkozásunk helyén egy óriási labda pattog azóta, ütemesen verődik a kólaphoz, süketítő zajt áraszt, akár egy nűdligyár. Behunytam a szemem, hozzádsímultam, egy óra múlva semmiféle célú nem látva magam előtt gyalogoltam a zuhogó esőben. A hideg gondviselése annak, akit idáig példátlanul ostromozott. Megálltam egy meglepő helyen, az esővíz szennyes foltja felett, és belefeküdtem a koszos meleg vízbe. A kezemet nem csaptam oda, lassan merült el az arcom, körbeforgattam a ruhám, hogy átígya mind a nedvességet. Árcal fölfelé feküdtem a tócsában, mikor egy állat állt meg mellettem, s kért a vízből.

Aztán este az ágyamban, hajan-alig hallgattam a madarakat, és azt a férfit, aki az Éhező Vidrák alapítványtól jött; valami természetadta jóssággal kérlett. Emlékszem a szavaira: „Isten és ember előtt vagyunk, a húst hússal kell táplálni, hogyha az ismeretlen emlegetné, az is az öröm és az eső kezdete, hála, most lassan a halálára éhezünk, s kerül.”

Egyetlen titok van csak, de az oly mélységes, hogy oda fúrótorony nem hatol, beéri olajjal, s kenő magát, mint nő a napon a vidrá-nak üdvöztető nyálával, zsírjával, a vidra farkával, a vidra napolaj-szagban háló szapora testével. A kín s bölcsesség ott ül, lent a másik szobában, ahol két vadmacska pázik a szétvert írógép felett. Szűnj meg! Aludd szét a fejed! Lopd el az összes pénzem, csak hagyjál már békén.

Amikor először bevonult a meggyoszós a torkomba, tavasz volt, úgy kellett ülnünk, mint akikre már semmi se vár.

De aztán ott álltunk a buszme-gállóban és vártuk azt a nyavalyás sárga járgányt, amit ember vezet, irányít, s ha félékelődik útjába, halált okoz, tömeges rázkódást, a fájdalomnál mélyebb árvaságot; hogy csapna bele a villám, úgy hajnal háromkor, hogy senki ne lássa a csodát, ami vele esik, fűj, szakad, hogy ne zavarja a kilátást, és a szememet ne zavarja egyáltalán, mert nem kérek, de mosolygok, mintha el akarnék szökni.

Majd a vidrák útját választom a születő hold alatt.